

Received/ Makale Geliş 01.03.2023
Published / Yayınlanma 30.04.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (29)
ss / pp 356-363

<http://dx.doi.org/10.37242/pejoss.4382>
Research Article /Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
pejoss.editor@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Berna TURAK KAPLAN

<https://orcid.org/0000-0002-1359-1028>

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Şarkikaraağaç MYO, Isparta / TÜRKİYE

Selçuk ÇAKIR

<https://orcid.org/0000-0001-6706-703X>

MEB, Isparta / TÜRKİYE

Mehmet AVCI

<https://orcid.org/0000-0001-9045-2876>

MEB, Isparta / TÜRKİYE

PANDEMİ SÜRECİ VE SONRASINDA DEĞİŞEN TUTUMLAR: AKADEMİDE UZAKTAN ÇALIŞMA VE EĞİTİM BOYLAMSAL BİR ÇALIŞMA

CHANGING ATTITUDES DURING AND AFTER THE PANDEMIC PROCESS: DISTANCE WORK AND EDUCATION IN ACADEMIA A LONGITUDINAL STUDY

ÖZET

Geçmişten günümüze en acı, tarifsiz ve zor zamanların yaşandığı dönemlerden biri olan bulaşıcı hastalıkların etkileri tartışmasıdır. Bulaşıcı hastalıklar hem toplumları hem de kurumları dolayısıyla kurumlarda yaşayan insanların yaşamlarını etkisi altına almakta ve etkilemektedir. Bu hastalıklardan biri olan COVID-19'un etkilerinin insanların yaşam pratiklerine olduğu kadar çalışma pratiklerine de olan etkisi oldukça fazladır. Bu çalışma, bu bağlamda ele alınmakta ve pandeminin çalışma yaşamına yönelik etkileri akademideki uzaktan eğitim faaliyetlerini incelemeye yönelik gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda pandemi süreci ve sonrasında değişen tutumlar dört dönem çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmanın bulguları yazın tarafından desteklenmiş ve gelecek araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akademi, Uzaktan Çalışma, Uzaktan Eğitim, Pandemi, Boylamsal Çalışma.

ABSTRACT

The effects of infectious diseases, which are one of the most painful, indescribable and difficult times from the past to the present, are indisputable. Communicable diseases affect and affect the lives of people living in institutions, both in societies and institutions. The effects of one of these diseases, COVID-19, have a great impact on people's living practices as well as working practices. This study is handled in this context and the effects of the pandemic on working life were carried out to examine the distance education activities in the academy. In this context, the changing attitudes during and after the pandemic were examined within the framework of four periods. The findings of the study were supported by the literature and suggestions for future research were presented.

Keywords: Academy, Distance Work, Distance Education, Pandemic, Longitudinal Study.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin belki de en acı, en tarifi zor olan ve en yaşanılması istenmeyen dönemlerinden biri ölümle sonuçlanan bulaşıcı hastalıklardır. Nitekim tarihin yine acısı olarak nitelenen güç savaşları ya da çeşitli türleri olan doğal afetler sadece belli bir coğrafi alan üzerinde etkili iken, bulaşıcı hastalıklar özellikle günümüz küresel çerçeve ile yapılandırılmış dünyasında herkesi ve her şeyi içine alarak insanlığın kaderini yeniden yazabilmektedir (Kaplan, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (2020), bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanan ölümlerin verilerini ortaya koyarken ve paylaşırken; belli bir zaman sonra ölümlerin azalacağını vurgulamış olsa da ve ölümler azalmış olsa da; insanların yaşam biçimindeki değişiklikler, küresel ısınma ve doğanın dengesinin bozulmasının ürettiği değişikliklerin yeni yeni bulaşıcı hastalıkları tetikleyebileceğini vurgulamaktadır.¹

SARS-CoV-2 (COVID-19) adı verilen ve Çin'in Wuhan şehrinde Aralık 2019'da ortaya çıkan, kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan bulaşıcı hastalık 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından "Pandemi" olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020). Aynı tarihte Türkiye'de de ilk COVID-19 vakası görülmüştür. Çeşitli araştırmalarda (Liu vd., 2020; Baltacı ve Coşar, 2020; Kaplan ve Kaplan,

¹ Burada karamsar bir tablo ile karşı karşıya kalındığı vurgusu yapılmamakla birlikte aksine doğal yaşamın korunması gerektiği vurgusu makale boyunca vurgulanmıştır. Bu konuda bir çalışma için Bkz. Kaplan, Kaplan ve Kaplan (2023).

2021) uzun süren bu bulaşıcı hastalığın bireylerde stres, kaygı, korku, anksiyete, panik atak gibi istenmeyen psikolojik semptomların görünebileceği ifade edilmiştir.² Bu çalışma, pandeminin dört evresinin akademideki yansımalarını incelemekte ve ortaya konan bulguları değerlendirmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Küresel bir bakış açısıyla ve anlamda zaten iletişim teknolojilerinin gelişimindeki güçle evden çalışma, sanal çalışma, uzaktan çalışma, mobil çalışma gibi terimlerle ifade edilen kavram COVID-19'un getirdiği zorunluluklar dolayısıyla gelişimini ve işleyişini hızlandırmıştır. Çalışan bir bireyin kullandığı diz üstü bilgisayarlar, akıllı cep telefonları, akıllı cihazlar sayesinde nerede olursa olsun çalıştığı kurumun bilgilerine erişim olanağına kavuşan bireyler fiziksel anlamda işe gitmeden ya da okula gitmeden çalışma imkanına kavuşmuşlardır (Hossein, 2012: 141; Hunsaker ve Hunsaker, 2008: 86; Cameron ve Green, 2020: 79).

Uluslararası Çalışma Organizasyonu verilerine göre dünyanın farklı bölgelerinden eşzamanlı olarak çalışabilme imkanına sahip olan bireyler kurumların geniş bir işgücü portföyüne sahip olması, çevresel olumsuzlukların azalarak yeşil dünyaya katkı sunması, esnek çalışma ortamıyla verimliliğin artması gibi olumluluklar sunmuştur. Bu gibi olumluluklar özellikle gelişmiş ülkelerde uzaktan çalışmayı artırmıştır. Ancak uzaktan çalışma sadece olumluluklar üzerine kurulu olmamış beraberinde çeşitli zorluklar da üretmiştir (Urfa ve Can, 2021). Ancak bu olumluluklara ve zorluklara rağmen COVID-19 sonrasında hem işletmelerin hem de yükseköğretimde bazı dersler özelinde uzaktan eğitimin devam edeceği öngörülmektedir. Bu doğrultuda hem işletmelerin hem de akademinin sanal kapasitelerini geliştirmek adına strateji üretmeleri zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Uzaktan çalışan çalışmasını sanal ofis ya da sanal işyerinden yürüten başka bir ifade ile mekânsal zorunluluklardan bağımsız bir şekilde çalışan bireylerdir. Bu birey birtakım özelliklere sahip olmalıdır. Bu bireyler üstün iletişim yeteneğine sahip olmalı, uzaktan çalışmaya yönelik motivasyon ya da psikolojik hazırlığı olmalı ve iş ortamından fiziksel anlamda bağımsız olmasından kaynaklanabilecek yabancılaşmadan da korunmalıdır (Demirbilek, 2007: 73-74; Kirel, 2020: 41-42).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma 2019 yılının sonunda ortaya çıkarak tüm dünyayı etkisi altına alan bulaşıcı bir hastalık olan COVID-19 pandemisi nedeniyle uzaktan çalışmak ve uzaktan eğitim yapmak zorunda kalan akademideki akademisyenlerin salgının başladığı ilk evreden itibaren üç dönemlik kısıtlama evrelerini ve kısıtlama evrelerinin sona erdirildiği son dönemle birlikte dördüncü evreyi de içine alan bir kronolojik evrede çalışma hayatına ve eğitime yansımalarını içine almıştır. Bu amaçla evrelerin kronolojik nitelikte olması, boylamsal bir incelemeye tabi tutulması ve derinlemesine araştırma yapılması gerekliliğinden çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma sürecinde, akademide yer alan ve öğretim üyesi olarak çalışan farklı bölümlerdeki akademisyenlerin pandemi nedeniyle zorunlu olarak uzaktan çalışan 15 akademisyenle görüşülmüştür. Katılımcıların 8 tanesi kadın 7 tanesi ise erkektir. Katılımcılardan 3 kişi yalnız yaşarken 12'si aileleri ile yaşamaktadır. Pandemi sürecinde zorunlu olarak uzaktan çalışmanın etkilerinin, çalışmanın amaçları doğrultusunda zaman içerisinde yaşanan tutumsal değişimlerin daha etkin bir şekilde anlaşılabilmesi için aynı katılımcılardan dört farklı zamanda veri toplanmıştır. Bu verilerin ilk üçü kısıtlama evrelerini içerirken son aşama kısıtlamalardan sonraki evreyi ifade etmektedir.

Araştırmaya yönelik ilk veri toplama işlemi COVID-19'un zirveye ulaştığı ve kısıtlamaların başladığı, uzaktan çalışma ve eğitim modellerine geçildiği dönem olan Nisan 2020-Mayıs 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. İkinci veri toplama süreci ise kontrollü açılma sürecinin ardından tekrar vaka sayılarının artmaya başladığı ve kapanmaya yönelik kısıtlamaların getirilmeye başlandığı Eylül 2020-Kasım 2020 tarihleri arasında yürütülmüştür. Üçüncü veri toplama işlemi vaka sayılarının tekrar hızla yükseldiği ve kapanma önlemlerinin iyice sıkılaştırıldığı Ocak 2021-Nisan 2021 döneminde gerçekleştirilmiştir. Dördüncü ve son dönemin verileri de Kasım 2021-Haziran 2022 döneminde toplanmıştır.

² Dahası özellikle Türkiye'de pandemi nedeniyle yaşanan ölümlerde bazı dini ve kültürel ritüellerin yasal olarak yerine getirilememesi, defin işlemleri sırasında yaşanan ve kültürel dokulara uymayan unsurların oluşması, yakınlarla son kez görüşülememesi, hastaneden evlere getirilememesi kısacası matem sürecinin doğal döngüsünü yaşayamaması sonucunda oluşan olumsuz deneyimler; pandeminin sonrasında bile psikolojik etkilerin uzun süre devam edeceğini göstermektedir. Bu konuda yapılan bir araştırma için Bkz. Aşkın vd. Aşkın, Bozkurt ve Zeybek (2020).

Veri toplama süreçlerinde katılımcılara uzaktan çalışma ve eğitim modellerinin olumlu yanları ile olumsuz yanları ve bunlara yönelik yaşadıklarını ifade etmeleri istenmiştir. Katılımcılara uzaktan çalışma ve eğitim modellerinin kendileri açısından ne şekilde devam ettiği sorulmuş, bu süreçte basamak basamak iş hayatlarında ve özel hayatlarında nelerin değiştiği ve değişmediği, bu sürecin etkileri sorulmuştur. İlk üç görüşme yüz yüze ve çevrimiçi platformlarda gerçekleşirken; son aşama doğrudan yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların iznine bağlı olarak kayıt altına alınmış ve analiz esnasında çözümlenmiştir. Kayıtların yanı sıra, araştırmacılar görüşmeler esnasında ve hemen sonrasında tutulan saha notları da verilerin analizi esnasında kullanılmıştır.

Araştırmada pandemi sürecinin etkilerinin araştırılması ve uzaktan çalışma ve eğitimle ilişkisinin belirlenmesi üzerine kurulu olduğu için, dört farklı zaman diliminde toplanan veriler bir bütün olarak değerlendirilerek; anlatı analizi yöntemiyle incelenmiştir. Özellikle psikoloji araştırmalarında etkinliği yüksek olan anlatı analizi yöntemi; “Kişilerin deneyimlerini araştırmayı, bu kişilerin yaşadıkları ya da anlattıklarından veri toplamayı ve kişisel deneyimleri rapor etmeyi içeren bir yöntemdir” (Smith, 2016: 202-221). Anlatı analizi kişisel deneyimlerin karmaşıklığını ortaya çıkarma ve kişilerin sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamlarda hayatlarını nasıl anlamlandırdıklarını anlama kapasitesini ortaya çıkarmaktadır (Sharp, Bye ve Cusick, 2019: 861-880).

Araştırma için toplanan veri setinin araştırmanın amacına bağlı olarak uygunluk içermesi anlatı analizinin en önemli noktasıdır. Anlatı analizinde araştırmanın sunumu için dört farklı yaklaşım şu şekildedir;

- *Kronolojik Yaklaşım: Bu yaklaşımda anlatılar dönüm noktaları ve olaylar üzerinden değerlendirilmektedir. Dolayısıyla belli bir zaman dilimi içinde olayların seyrinin takibi yapılmaktadır (Denzin, 1989).*
- *Hikaye Yapısı Yaklaşımı: Hikaye yapısında hikayenin karakterleri, olay yeri, sorun/lar, eylem/ler ve çözüm/ler odaklı bir anlayış ile hareket edilmekte ve hikaye bu bağlamlar çerçevesinde ele alınmaktadır (Yussen ve Ozcan, 1997).*
- *Üç Boyutlu Alan Yaklaşımı: Bu yaklaşımda etkileşim, süreklilik ve durum odaklı bir şekilde araştırma gerçekleştirilmektedir. Araştırma gerçekleşirken bu boyutlar üzerinde bir gelişim seyri izlenmektedir (Clandinin ve Connelly, 2000).*
- *Dört Analitik Veri Analizi Tipolojisi: Bu yöntemde ise verilerin analiz edilmesinde tematik, yapısal, diyalojik ve sunum analizi olmak üzere farklı yöntemler kullanılabilir. Tematik analiz araştırmaya katılanların ne söylediği üzerine odaklanırken; diyalojik analiz araştırmacı ve katılımcı arasındaki etkileşimden üretilen hikayeye odaklanmakta; son olarak sunum analizinde ise katılımcının hikayesini sunarken kullandığı jest, mimik, beden dili ve argümanların analizine odaklanmaktadır (Riessman, 2008).*

Anlatı analizinde kullanılan yaklaşımlar tek tek kullanılabilmesi gibi birleştirilerek birlikte karma şekilde de kullanılabilir. Dahası karma şekilde kullanılması daha ayrıntılı sonuçların çıkmasını da sağlayabilir (Creswell ve Poth, 2016).

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu araştırmada amaç ve verinin zaman bağlı olarak kısıtlama evrelerini ve sonrasındaki dönemi içermesi dolayısıyla bulgular ve sonuçlar kronolojik yöntem kullanılarak değerlendirmeye alınmıştır. Katılımcıların vurguladıkları temalara bağlı olarak değerlendirmeler yapılmış ve araştırmanın daha iyi anlaşılması için ilgili dönemlerden bahsedilmiş ve bu bahsedilen döneme bağlı olarak araştırma bulguları sunulmuştur. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği bu bağlamda güçlendirilmiştir.

4.1. Birinci Kısıtlama Dönemi (Nisan 2020-Mayıs 2020)

Bu dönem Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19'un pandemi yılı ilan edilmesi ve Türkiye'de ilk vakanın tespiti edildiği tarih olan 11 Mart 2020'de başlamaktadır. İlk vaka tespiti ve açıklamasının ardından çeşitli kararlar alınmış ve kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamalar aşağıda özetlenmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020):

- “Tüm eğitim ve öğretim kurumlarında (ilk öğretim, orta öğretim ve üniversite) uzaktan eğitime geçildi,
- İnsanların kalabalık oluşturabilecekleri kapalı alanlar (cami, sinema, spor faaliyet ve izleme alanları) kapatıldı,
- 20 yaş altı ile 65 yaş üstü bireylerin sokağa çıkmalarına yönelik kısıtlamalar başladı,
- Şehirlerarası yolculuklar sadece izine bağlanarak kısıtlandı,
- Kamu çalışanlarına uzaktan ve esnek çalışma uygulamaları getirildi,
- İş sözleşmelerinin feshi yasaklandı,
- Ücretsiz izin süreleri uzatıldı,
- Çalışanlara yarı zamanlı çalışma ödeneği çıkarıldı.”

Bulgu 1 içerisinde birinci kısıtlama döneminde yer alan veri seti incelendiğinde ayrımların net olduğu görülmekte; katılımcıların net ifadeler kurarak dönemin pozitif ve negatif yanlarını vurguladıkları tespit edilmiştir.

“...Derse gitmek için çok erken uyanmam gerekmiyor, sonuçta hazırlığım daha kısa sürüyor ve yol süresi yok; bunun için sabah kalkıyorum ve sıcak bir çay ile interneti açmak, bilgisayarı çalıştırmak ve dersin başına geçmek...(Katılımcı 4)”

Yukarıdaki örnek paragrafta görüldüğü üzere katılımcılar için ilk uzaktan çalışma ve eğitim pozitiflenebilecek bir durum olarak ifade bulmuştur. Nitekim katılımcılar üniversiteye gitmek için belli bir zaman harcamakta ve kısıtlamalarla birlikte bu zamanın kendilerine kalmasında memnuniyet duymaktadırlar. Dolayısıyla yeni ders verme alanları evleri olmuştur. Ev katılımcılar için ilk kısıtlama döneminde oldukça keyif veren ve rahatlık üreten bir çalışma alanı olmuştur.

“...Ev bir konfor alanı...(Katılımcı 5)...Ev güvenli bölgem...(Katılımcı 8)...Ev vakit geçirilecek en iyi kapalı mekan...(Katılımcı 10)”

Katılımcılar evdeki rahatlığı güzelleme içeren cümlelerle ifade etmişlerdir. Nitekim ev bir çalışma ya da ders verme alanı olarak huzur, güven, konfor ve en güzel vakit geçirilecek yer olarak ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcılar sabah okula gitmek için hazırlanmalarına gerek olmadığı (saç yapmak, makyaj yapmak, tıraş olmak, ütü yapmak, giyinmek vb.) için bu zamanı kendileri için kullandıklarını daha fazla uyduklarını ya da sabah sporu yaptıklarını ya da daha uzun kahvaltılar yaptıklarını mutlulukla ifade etmişlerdir. Yanı sıra katılımcılar özellikle rekabet içerisinde oldukları akademisyen arkadaşlarıyla okulda karşılaşmak zorunda kalmadıkları için bunu da memnuniyetle karşılamışlardır. Aşağıda yer alan katılımcının cümlesi bunu destekler niteliktedir.

“...Her sabah okula gidince sürekli hocaların makale-tebliğ yazdım; yayınlanacak, şuraya gideceğim, başvurdum, sunumu ben yapacağım...(Katılımcı 11)”

Katılımcılar birinci kısıtlama döneminde sadece pozitif vurgularda bulunmamışlar aynı derecede negatif unsurlardan da bahsetmişlerdir. Öncelikle katılımcılar mesleki faaliyetlerine bağlı olarak da daha bilimsel cümlelerle rol geçirgenliği/çatışması yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“...Evde yapacaklarım ders saatlerinde benden beklenmektedir...(Katılımcı 12)...Evde rol çatışması yaşıyorum sürekli bir beklenti var benden...(Katılımcı 2)...Evde aile ferdi miyim yoksa hoca mıyım belli değil; roller birbirinin yerine geçmiş durumda...(Katılımcı 8)”

Rol geçirgenliğinin yanı sıra özellikle aile bireyleriyle birlikte yaşayan, çocukları olan ve aynı evde yaşayan katılımcıların kendilerine yönelik çalışma alanları ya da odaları bulunmasına rağmen yine de etkin bir çalışma alanı oluşturamadıkları görülmektedir. Küçük çocuklu anne akademisyenlerin bu durumu çok daha fazla yaşadıkları tespit edilmiştir. Aşağıdaki ifadeler destekleyici niteliktedir.

“Evde tam dersin ortasında 3 yaşındaki oğlum bağırmakta kapıya vurmakta ve derse dahil olmaya çalışmaktadır...(Katılımcı 1)...Oda aynı oda ama sürekli odada olunca durmak imkansız hale gelmekte...(Katılımcı 3)”

Bu ilk kısıtlama döneminde yaşanan en büyük sorunlardan bir tanesi de kullanılan programa yönelik yetersizliklerdir. Katılımcıların üniversitelerinin kullandığı uzaktan eğitim program ve sistemlerinin yetersiz olduğunu sürekli vurguladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılar bu sorunlarla ilgili muhatap bulmakta zorlandıkları, muhataplarında sadece öneri kullanma kılavuzları ya da internetten bilgilenme gibi önerilerde bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu öneriler de program ve sistemler için yetersizdir. Aşağıda yer alan ifadeler destekleyici niteliktedir.

“...Programa bir türlü giremiyorum; girsem kaydedemiyorum...(Katılımcı 11)...Kaydettiğim tüm dersler kayda geçmemiş sonra tekrar kaydettim yine geçmemiş neden oluyor diyorum internetten bir kez daha bakın diyorlar...(Katılımcı 6)...Görüntüm çıkmıyor, görüntüm çıksa sesim gitmiyor sesim gitse yazdıklarım görünmüyor...(Katılımcı 15)”

4.2. İkinci Kısıtlama Dönemi (Eylül 2020- Ekim 2020)

İkinci kısıtlama dönemi 31 Mayıs 2020 itibarıyla kontrollü normalleşme olarak başlamış ve yaz aylarının etkisiyle önce rahat bir şekilde geçmiştir. Yaz aylarının bitmesiyle birlikte vaka sayıları tekrar artmaya başlamıştır. Bu artışa bağlı olarak önlemler tekrar geri gelmiş dahası bazı ek kısıtlamalar da getirilmiştir. Kontrollü açılma döneminde zorunlu olarak uzaktan çalışan 15 katılımcıdan 6 tanesi yarı zamanlı/esnek çalışma saatlerinde işyerlerine gitmeye başlamışlardır. Ancak alınan yeni kısıtlamalarla 6 kişiden 3 tanesi tekrar zorunlu olarak uzaktan çalışmaya dönerken 3 tanesi halen uzaktan çalışmaya devam etmiştir.

İkinci kısıtlama döneminde toplanan veriler incelendiğinde olumlu ve olumsuz tutumların sürecin devamında değişime uğramaya başladığı görülmektedir. Öncelikle ilk kısıtlama döneminin ortaya çıkardığı evde olmanın rahatlığı ve güven duygusu azalmaya başlamıştır. Katılımcıların aşağıdaki ifadeleri bunu destekler niteliktedir.

“...Evde olma rahat ve iyiydi ancak sonra bu artık özellikle aile içi ortamda ders verememe ve derslere motive olmayı azalttı...(Katılımcı 8)...Öncenin verdiği rahatlık yok, çok fazlada güven kaybı yaşanmaya başlandı...(Katılımcı 11)...”

Görüldüğü gibi önce güzel bir pratik olarak görünene evde(n) çalışma yerini rahatsız olmaya ve güven duygusunun kaybolmasına bırakmaya başlamıştır. İlgili katılımcılar sürekli evde olmanın iş yaşamını çok daha iyileştirmediklerini aksine yavaş yavaş negatif bir durum olmaya başladığını belirtmişlerdir. Dahası sürekli evde olmak kişinin fiziksel dinç olmasını da etkilemiştir. Ayrıca sürekli evde olmak kişilerin bireysel bakımlarını da etkilemiş ve insanlar üzerinde bir umursamazlık hissi uyandırmıştır. Bir önceki dönemde pozitif olarak görünen bazı iş yaşamı pratikleri bu dönemde negatif his uyandırmaya başlamıştır. Katılımcılar aşağıdaki ifadelerle bunu desteklemiştir.

“...Çalışan ve derslere giren bir akademisyen olarak evden çalışmak ve evden derse girmek bir umursamazlık oluşturdu...(Katılımcı 5)...Her gün aynı kıyafetlerle evde dolaşmak psikolojimi olumsuz etkiledi...(Katılımcı 12)...Her gün evde olmak fiziksel yorgunluk yarattı ve çalışmamı olumsuz etkilemeye başladı...(Katılımcı 14)...”

İkinci kısıtlama döneminde iletişim konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmaya başlanmış ve yazılım iletişimin üstünlüğü ve/veya etkisi yerini sesli ve görüntülü aramaya bırakmış ve sanal toplantılar ve platformlar zenginleşmeye başlamıştır. Başlangıçta katılımcıların yaşadıkları acemilikler yerini deneyim sahibi olmaya ve pratikleri öğrenmeye bırakmıştır. Bu dönemde yavaş yavaş katılımcılar uzaktan çalışmayı ve eğitimi yaşayarak öğrenmişlerdir. Ancak bu evrede de çalışanları yaşadığı önemli sorunlardan biri de uzaktan çalışırken özellikle ev işlerinin ve evde çalışmanın yaşadığı sorunların olgunlaşması gerçekleşmiştir. Aşağıdaki ifadeler katılımcıların ifadelerine yansımıştır.

“İşim tamamen evimdeki faaliyete dönüştü ve evim ve işim belirsiz hale geldi...Evde hem işlerimi yapıyorum hem sürekli işlerle ilgili arıyorum, faaliyetler bana zarar vermeye başladı...(Katılımcı 7)...”

4.3. Üçüncü Kısıtlama Dönemi (Ocak 2021-Mart 2021)

Vaka sayılarının bir andan hızla yükselmesine bağlı olarak sıkı tedbirler alınmaya başlanmış ve hafta içi belirli saatlerde ve hafta sonları önce bir gün sonrasında ise iki gün olmak üzere sokağa çıkma kısıtlaması başlamıştır. Bu süreçte tüm kamu çalışanlarında olduğu gibi akademide de uzaktan çalışma ve eğitim pratiğine zorunlu bir geçiş olarak gerçekleşmiştir. Ders pratikleri ve sınavlar ertelenmiş ve açıklanan rakamların yüksekliği ile çok fazla bir tedirginlik oluşmuştur. Tedirginlik beraberinde kaos

ortamı oluşturmuş ancak ikinci dönemden farklı olarak bu kaos ortamında uzaktan çalışmak şanslı ve güvenli bir uygulama olarak görünmeye başlanmıştır. Buna rağmen bu şans faktörü belli bir süre sonra evden çıkmamayı daha doğrusu çıkamamayı ve sosyalleşememeyi ortaya çıkarmıştır.

“Evden çalışma güvenli ama asosyal bir ortam...(Katılımcı 1)...Güvenli ama belirsiz bir çalışma ve sosyal olmama...(Katılımcı 5)...En azından eskiden işe gitmek için evden çıkabilme durumum vardı, şu anda o da kalmadı...(Katılımcı 8)...”

Bu dönemin en büyük sorunlarından biri uzaktan çalışmaya yönelik genel çerçevesi çizilmiş ve özel olarak belirlenmiş bir mesai saatlerinin olmaması durumudur. Katılımcılar özellikle sistemsel aksaklıklardan kaynaklı çok fazla dersi saatinde işleyememe sorunu ile karşılaşmışlardır. Teknik anlamda derslerin yoğun olduğu zamanlarda uzaktan ders işlemenin çok fazla sıkıntısı olmuş ve ders saatleri sürekli olarak güncellenmiştir. Bu güncelleme ile aynı ders birden fazla işlenmiş ve böylelikle katılımcıların iş yükleri sürekli bir biçimde artmıştır. Katılımcıların söylemleri bu yönde oldukça belirleyici olmuştur.

“...Özel olarak çalışma saati kalmamış ve sürekli çalışmaya dönüşmüş bir uzaktan eğitim olmaktadır...(Katılımcı 6)...Çok fazla sistemsel eksiklikler olmuş ve internet alt yapısında yaşanan sorunlarla birlikte ders saatleri sürekli ötelenmiştir...(Katılımcı 8)...Bir dersi daha doğrusu aynı dersi defalarca işlemek ve aynı konuları aynı kişilere sürekli tekrar etmek ve bunu sürekli yapmak oldukça yıpratıcı bir durum...(Katılımcı 11)...”

4.4. Dördüncü Dönem: Kısıtlamaların Kaldırılması Dönemi (Kasım 2021-Haziran 2022)

Kısıtlamaların sona erdiği ve neredeyse hibrit modellemenin etkisini kaybettiği bir zaman dilimi olan Kasım 2021 ile Haziran 2022 dönemini kapsayan dördüncü dönemde insanların çalışma yaşamında eskiye dönüşün nasıl gerçekleştiği sorgulanmıştır. Aslında bu dönemde tüm kısıtlamalar yeni normal çerçevesinde kaldırılmış ancak düzenlemeler yeni normale bağlı olarak yapılmış ve akademiye fiziksel sınıflar ilgili yönetmeliklere bağlı olarak oluşturulmuş ve kişi sayıları buna bağlı olarak biçimlendirilmiştir. Ortak alanlar ve sınıflarda kurallar uygulanmış, akademiye giriş ve çıkışlarda kontroller yapılmış ve dahası herkes son derece dikkatli hareket etme eğiliminde olmuştur.

Kısıtlama dönemlerinin ardından neredeyse tamamen eskiye yeni normal bağlamında dönmeye yönelik çabaların ortaya konması ile katılımcılar hem zorluklar ve sorunlar yaşamışlar hem de sosyal yönden bir zenginleşme eğilimine girmişlerdir. Bu dönemde yaşanan en önemli zorluk katılımcılarında sıklıkla üzerinde durdukları bir şekilde yeni normaldeki eski alışkanlıklar olmuştur. Uzaktan eğitimde yaşanan sürelerin sonunda dikkatli bir şekilde yeni döneme uyum sağlamak zorlanmalar görülmüştür. Nitekim katılımcılar aşağıdaki şekilde bunları ifade etmişlerdir.

“...Eskiden olmayan kuralların olması ve eski alışkanlıkların devam edecek olması epey zorlayıcı olmuştur...(Katılımcı 11)...Yeni normalde ders anlatmak eskisi gibi olamamakta ve sınıf içinde düzen sürekli bozulmaktadır...(Katılımcı 12)”

Bu zorluklara rağmen hem katılımcılar hem de katılımcıların ifadesiyle öğrenciler kısıtlamaların kaldırılması ile sosyal yönden bir zenginleşme içerisine girdiklerini ve yeni normalde olsa yüz yüze eğitimi önceliklediklerini ve daha fazla öğretme ve/veya öğrenme deneyimi yaşadıklarını açıkça ifade etmişlerdir. Aşağıda yer alan katılımcı görüşleri destekler niteliktedir.

“Tüm yeniden alışmalara rağmen yüz yüze çalışmak daha güzel hem sosyal olarak hem aktarma olarak...(Katılımcı 2)...Sınıfta olmak gibisi yok hem öğretiyorum, hem öğreniyorum, aynı şekilde öğrencilerimde hem öğreniyor hem öğretiyorlar...(Katılımcı 5)...Sınıfta olmak iletişimde zirveye ulaşmak gibi, öğretme çok gerçekçi, öğrencilerimde öğrenmenin gerçekçi olduğunu söylemekte...(Katılımcı 8)...”

5. SONUÇ

Boylamsal araştırmanın sonuçları açık ve net bir şekilde göstermektedir ki, herkesin hazırlıksız yakalandığı pandemi döneminde uzaktan çalışma birçok açıdan zorlayıcı olmuş ve akademiye bu yönde etkilemiştir. Bu konudaki yazında belirtilen çalışmalarla ortak bağlam kursa da (Hobbs ve Armstrong, 1998; Kaplan, 2020; Kaplan ve Kaplan, 2021; Kaplan ve Doğaner, 2022; Hıdıroğlu, 2020) sonrasında sürecin uzaması zorlayıcı bir evre olmuş ve olumlu bağlam ile olumsuz bağlam arasında bir geçirgenliğe sebep olmuştur.

İlk kısıtlama döneminde olumlu olarak nitelenen pratikler sonrasında belirsizlik ve sıkıntılar nedeniyle olumsuz hale dönüşmüş; baştaki olumsuz unsurlarda sonrasında farklı biçime dönüşmüştür. Kurumsal destek anlayışının tam olarak yerleşememesi, ev düzeneğinin hazır olmaması ve hazırlama sürecine girememesi ve ev içi uyumsuzluklar kısıtlamaların sürekli uzamasıyla kötüleşmiştir.

Araştırma hem yapısal ve hem de bağlamsal olarak kısıtlar içermektedir. İlk kısıt bağlama ilişkin olup çalışmanın sonuçları değerlendirilirken pandeminin yarattığı baskı ve stres faktörlerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Serbest bir yapı daha farklı sonuçlar üretebilecektir. Dahası araştırmanın sonuçları akademi ve akademiden katılımcılar özelindedir. Farklı sektörler ve katılımcılar bağlamında farklı sonuçlar üretebilecektir. Gelecek çalışmaların farklı sektörlerde, farklı katılımcılar ile ve karşılaştırmalı yöntemlerle yapılması daha zengin sonuçlar üretebilecektir.

KAYNAKÇA

- Aşkın, R., Bozkurt, Y. ve Zeybek, Z. (2020). COVID-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri ve Terapötik Müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 19(37), 304-318.
- Baltacı, N. N. ve Coşar, B. (2020). COVID-19 Pandemisi ve Ruh Beden İlişkisi. *Psikiyatri ve COVID-19*, 1, 1-6.
- Cameron, E. ve Green, M. (2020). *Making sense of change management: a complete guide to the models, tools and techniques of organizational change*. 5th ed. London: KoganPage.
- Clandinin, D. J. ve Connelly, F. M., (2000). *Narrative Inquiry: Experience and Story in Qualitative Research*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2016). *Qualitative Inquiry And Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Sage Publications.
- Demirbilek, S. (2007). Sanal Çalışma Ekseninde Sanal İşgören. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 69-90.
- Denzin, N. K. (1989). *Interpretive Interactionism*. Newbury Park, CA: Sage.
- Hıdıroğlu, D. (2020). *COVID-19 Döneminde Yönetim ve Girişimcilik*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hobbs, D. ve Armstrong, J. (1998). An Experimental Study Of Social And Psychological Aspects Of.
- Hossein, G. (2012). A Literature Review On Challenges Of Virtual Team's Leadership. *Journal of Sociological Research*, 3(2), 134-145.
- Hunsaker, P. ve Hunsaker, J. (2008). Virtual Teams: A Leader's Guide. *Team Performance Management*, 14(1/2), 86-101.
- Kaplan, M. ve Doğaner, S. (2022). Hibrit Çalışma: Hazırlayıcı Pratikler, Kuramsal Alt Yapı ve Dinamik Kavramsal Sorgulama. Nesrin Şalvarcı Türel (Ed.), *Bir Başka Yönetim Mümkün mü?* içinde (s. 97-115). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kaplan, M. (2020). COVID-19 ve Sektörel Etkileri: Kim, Ne, Nasıl Çalıştı? Erdal Şen, Duygu Hıdıroğlu ve Osman Yılmaz (Ed.), *COVID-19 Pandemisinde Yönetim ve Ekonomi* içinde (s. 253-266). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaplan, M. ve Kaplan, B. T. (2021). Akademide Geri Dönüş: Covid-19 Anksiyetesinin Mesleki Performans Üzerine Etkisi. *Akademik Araştırmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*.
- Kaplan, M., Kaplan, B. T. ve Kaplan, M. M. (2023). Eyvah! Pandemi Sonrası Pandemi Riskleri: İşletme Kurumsal Raporlarındaki Yansımaların Analizi. 6. Uluslararası Sağlık Bilimleri ve Yaşam Kongresi Özet Metin Kitabı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 02-05 Mart 2023, Burdur, s. 180.
- Kırel, A. Ç. (2020). Sanal Örgütlerde Davranış. Deniz Taşçı ve Akansel Yalçınkaya (Ed.). *Sanal Örgütler Alanlar, Araştırmalar, Vakalar*. (s. 35-69). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları.
- Liu, S., Yang, L., Zhang, C., Xiang, Y. T., Liu, Z., Hu, S. ve Zhang, B. (2020). Online Mental Health Services in China During the COVID-19 Outbreak. *The Lancet Psychiatry*, 7(4), e17-e18.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for The Human Sciences*, Los Angeles, Ca: Sage.

- Sharp, N. L., Bye, R. A. ve Cusick, A. (2019). *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences*. In Pranee Liamputtong (ed.), Springer Singapore. pp. 861-880.
- Smith, B. (2016). Narrative analysis. *Analysing qualitative data in psychology*, 2, 202-221.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020 Korona Virüs Tedbirlerine İlişkin Genelge <https://www.icisleri.gov.tr/duyurular> (Erişim Tarihi: 20.04.2021).
- Urfa, A. M. ve Can, E. (2021). Sanal Çalışma Ortamlarının Getirdiği Zorluklar: Sanal Mesafe Kavramı Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 10-23.
- World Health Organization [WHO] (2020). Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
- Yussen, S. R. ve Ozcan, N. M. (1997). The Development of Knowledge About Narratives, Issue in Educational Psychology: Contributions From Educational Psychology, 2, pp. 1-68.